

АНАЛИЗА НА СОСТОЈБИТЕ И ПРЕДИЗВИЦИТЕ ЗА РАЗВОЈ НА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

**АНАЛИЗА НА СОСТОЈБИТЕ И ПРЕДИЗВИЦИТЕ
ЗА РАЗВОЈ НА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Скопје, јануари 2016 година

Издавач:

Фондација Фридрих Еберт, канцеларија Скопје

www.fes.org.mk

Автори:

Билјана Стојческа,
Младински Сојуз - Крушево

Доц. Д-р. Марија Топузовска - Латковиќ,
Институт за социолошки и политичко - правни истражувања,
Универзитет "Св. Кирил и Методиј" Скопје

Доц. Д-р. Сања Николиќ,
МИТ Универзитет - Факултет за Менаџмент, Скопје

М-р Благица Петрески - Finance Think,
Институт за економски истражувања и политики, Скопје

Печатените изданија на Фондацијата „Фридрих Еберт“ не смеат да се користат во комерцијални цели без претходно писмено одобрување од страна на истата.

Искажаните ставови на експертите не мора да соодветствуваат на ставовите на организаторите.

СОДРЖИНА:

КРАТОК ВОВЕД	4
ДЕФИНИРАЊЕ НА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО	5
НАЦИОНАЛЕН КОНТЕКСТ НА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО	6
ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ ЗА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО	10
ГРАЃАНСКИОТ СЕКТОР И СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО	12
СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО И БИЗНИС СЕКТОРОТ	19
СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО ВО ОБРАЗОВАНИЕТО	23
ЗАКЛУЧНИ СОЗНАНИЈА И ПРЕПОРАКИ ЗА ИДНИ АКТИВНОСТИ И ДЕЈСТВУВАЊЕ	28
КОНСУЛТИРАНА ЛИТЕРАТУРА	32

■ КРАТОК ВОВЕД

Развојот на социјалното претприемништво во Република Македонија наликуваше на “невозможна мисија” до пред само пред неколку години. По откривањето и сфаќањето на потенцијалот на социјалното претприемништво (СП) за креирање позитивни општествени промени на финансиски оддржлив начин, почна да му се дава значење на овој алтернативен модел на претприемништво во нашето општество.

Сепак, овој концепт во Република Македонија е во зародиш и на самиот почеток од развојот на оваа сфера во нашето општество. Оваа анализа се однесува на различните чинители кои го поддржуваат социјалното претприемништво како и потребите во различните области за негов развој.

Анализата е резултат на проектот “Социјално претприемништво – тренд или решение за младинската невработеност” имплементиран од страна на Фондацијата Фридрих Еберт, канцеларија Скопје и Младинскиот Сојуз – Крушево и се концертира на анализа на следниве елементи на социјалното претприемништво: национален контекст на социјалното претприемништво; граѓански-

от сектор и социјалното претприемништво; бизнис секторот и социјалното претприемништво; и социјалното претприемништво во образованието во нашата земја. Целта е преку анализата да се увидат моменталната состојба, како и потребите и можностите за развој на социјално претприемништво во Република Македонија.

Понатаму, анализата се концентрира на три сектори важни за развојот на социјалното претприемништво во Република Македонија: граѓанскиот сектор, бизнис секторот и образованието. Ваквата анализа опфаќајќи ги јаките и слабите страни на различните области важни за развојот на социјалното претприемништво, иако во голема мера фрагментирана, претставува базичен концепт (единствен од ваков тип) за понатамошни активности и акции.

На крај, авторите ги сумираат заклучните сознанија и препораки за идни дејствувања и активности. Искрено се надеваме дека заклучоците ќе претставуваат поттик за следни чекори за развојот на социјалното претприемништво, имплементирани преку стратески партнерства во Република Македонија.

■ ДЕФИНИРАЊЕ НА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО

Дефинирањето на социјалното претприемништво во нашата држава е отворена можност за широка дебата. Во рамките на Предлог - Законот за социјално претприемништво, е предложена следнава дефиниција: *“Социјално претприемништво, претставува организирана дејност со цел за креирање на можности, облици, организации и мерки кои резултираат во оддржливи општествени вредности и корисности, вработување на лица во производство и продажба на производи или услуги каде што добивката не е единствена или главна цел на активност, односно добивката се користи за вработување на одделни социјално исклучени или ранливи општествени групи и за решавање потреби и проблеми во заедницата”*.

Од друга страна, студијата “Правна и фискална рамка за развој на социјалното претприемништво во Македонија” ги предлага следните критериуми за дефинирање на социјалното претприемништво/претпријатие:

- Социјалното претпријатие е пред сè и најмногу претпријатие базирано на локалните потреби и специфичност;
- Главен критериум за препознавање на социјалните претпријатија треба да биде демократско управување односно можноста да основачот, вработениот или членот да предлагаат или одлучуваат за функционирањето на социјалното претпријатие;
- Социјалните бизниси го ре-инвестираат профитот за свој понатамошен развој;
- Социјалните бизниси можат да работат со вработени и волонтери;
- Социјалните бизниси се справуваат со општествени и/или еколошки прашања;

- Секторите на делување на социјалното претприемништво треба да бидат: општествена заштита и вклучување, заштита на лица со посебни потреби, еколошка заштита, користење на обновливите извори на енергија, образование, истражување, земјоделство, туризам, здравствена заштита, спорт, поддршка на локалните заедници, зголемување, одржливоста на граѓанските организации и сл.

Во текот на анализата по прашањето за регуларно препишаните три димензии на социјалното претприемништво (претприемачка димензија, социјална димензија и димензија на управување), чинителите беа обединети во однос на социјалната и претприемачка димензија. Водечко разбирање на социјалното претпријатие во Македонија е претпријатие кое решава општествени проблеми со аплицирање на бизнис методата и демократски систем на носење на одлуки (со солидарност и заедничка поддршка). Меѓутоа, мислењата на чинителите на македонската СП сцена се разликуваат во димензијата на управување. Дел имаат флексибилен начин на разбирање на димензијата на управување на социјалното претпријатие со објаснување дека прецизно дефинирање на оваа димензија може да исклучи одредени претпријатија кои успешно решаваат општествени потреби и проблеми ама немаат политика на вклучување на нивните чинители во носењето на одлуки. Од друга страна, одредени чинители веруваат дека начинот на управување треба да биде прецизно дефиниран со цел да се избегне можноста за измама затоа што ние сме економија во транзиција.

■ НАЦИОНАЛЕН КОНТЕКСТ НА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО

Автор: Билјана Стојческа

Покрај традицијата за задруги и други форми на општествено ориентирани бизниси во 19от. век и во раните години на 20от. век (на пример компаниите за лица со посебни потреби за време на Југославија) анализите покажуваат дека првите социјални претпријатија во Македонија се појавуваат во 2008 година. Сепак, и тогаш и сега, граѓанскиот сектор и здруженијата се лидери зад развојот на овој сектор. Откако се посочени можните дефиниции на социјалното претприемништво во Македонија, во продолжение на текстот е прикажан во продолжение на текстот е прикажан националниот контекст на социјалното претприемништво.

Политика и законска рамка

За време на подготовката на оваа анализа, поднесен е предлог текст за закон за социјалното претприемништво во процедура.

Цели на нацрт законот се уредување на прашањата и институционално решавање на основите за дејствување на повеќе организации и субјекти во областа на социјалното претприемништво, прецизно да се дефинира регулативата и распределба на носители, обврски и одговорности на надлежните органи и институции во доменот на социјалното претприемништво, како и со вклучување на локалната власт, граѓанскиот сектор и други облици на дејствување, да се покрене потенцијал кој ќе влијае позитивно на растот и развојот, намалување на невработеноста и јакнење на социјалната кохезија, а преку зголемување на можностите за вработување, намалување на сиромаштијата и помал обем на трошоци за социјални намени. Со законот се поттикнуваат нови облици на организирање, вработување и работење и се обезбедуваат социјални иновации во оваа сфера. Истовремено се создаваат можности за изразување на социјалните иновации на практична основа и за едукација на граѓаните за нивно користење со што се создаваат услови за поттикнување на економскиот и социјалниот развој.

Начела на кои се заснова законот се: солидарност, доброволност, рамноправност, еднаквост и забрана за дискриминација, вршење на дејности на непрофитна основа и зголемување на вработеноста и поттикнување на вработувањето во социјалните претпријатија и непрофитните правни лица.

Јавна поддршка и иницијативи

Иако владините тела, како Министерството за труд и социјална политика и Министерството за економија, се вклучени во развој на политики и иницијативи за поттикнување на социјалното претприемништво во нашата земја, сепак постои недоволна јавна (професионална) поддршка за основање или формирање на социјални претпријатија.

Мрежи и механизми за заедничка поддршка

Во текот на анализата се сретнавме со неофицијални податоци за постоење на мрежи на граѓански организации кои заедно работат и се поддржуваат во развојот на овој сектор. Сепак официјално и формално нема податоци за мрежи и механизми за заедничка поддршка.

Ознаки, етикети и системи за сертификација

Во Република Македонија недостасуваат ознаки, етикети и системи за сертификација на социјалното претприемништво.

Социјални инвестиции (Social investment markets)

Постои недостаток на финансиски средства и ресурси расположливи за социјални претпријатија, особено за start up и за инвестиционите проекти. Бидејќи финансиските институции не ги разликуваат социјалните претпријатија од традиционалните, не постојат специјално развиени финансиски производи и услуги за социјалните претпријатија. Како такви, социјалните претпријатија зависат најмногу од програмите на ЕУ и сите расположливи донаторски фондови.

Понатаму, бидејќи повеќето социјалните претпријатија доаѓаат од граѓанскиот сектор (главно здруженија), се согледува недостатокот на

претприемачкиот капацитет, технички и практични вештини како и искуство на пазарот кој може да ги инхибираат социјалните претпријатија од привлекување на инвеститори.

Спектарот на социјалното претприемништво

Социјални организации, Хибрид организации - граѓански организации со профитни гранки, Здруженија и фондации со економски активности, Кооперативи и Приватни институции.

Бариери во развојот на социјалните претпријатија

Главните фактори кои го ограничуваат или забавуваат развојот на социјалното претприемништво во Македонија се: (1) недостатокот на политика и законска рамка; (2) недостатокот на разбирање и знаење за концептот на социјалното претприемништво помеѓу заинтересираниите страни кои се директно вклучени

во “движењето”; (3) и немањето пристап до финансии. Главните внатрешни бариери за развој на овој сектор се: ниско ниво на менаџерски и бизнис вештини кај социјалните претприемачи како што се недостатокот на знаење за развој на оддржливи бизнис модели.

Иницијалните чекори кон предлог законот за социјално претприемништво во Република Македонија, со што и зголемувањето на можностите за јавна поддршка од Европските фондови, ветуваат развој на социјалното претприемништво државата.

Преглед на клучните актери во „екосистемот“ на социјалното претприемништво во Република Македонија

Табелата подолу дава краток преглед на главните актери вклучени во „екосистемот“ на социјалното претприемништво. Оваа листа сепак не треба да се гледа како комплетна листа.

Табела 1. Клучни актери во „екосистемот“ на социјалното претприемништво во Република Македонија

Креатори на политики – Министерства, владини тела или институции вклучени во дизајнирањето или спроведувањето на политики поврзани со социјалното претприемништво, развој на инструменти и мерки за поддршка за социјални претпријатија и инфраструктури

- Министерство за труд и социјална политика
- Министерство за финансии
- Министерство за економија
- Министерство за информатичко општество и администрација
- Управа за јавни приходи
- Фонд за иновации и технолошки развој
- Централен регистар
- Одделение за соработка со невладините организации

Институции и граѓански здруженија кои ги промовираат едукацијата и обуката во сферата на социјалното претприемништво како и претставување на успешни примери

- Техничка поддршка на граѓанските организации ТАКСО Скопје
- Младински Сојуз Крушево
- Млади Инфо
- Центар за Институционален Развој – ЦИРа
- Центар за младински активизам КРИК
- Институт за локален развој – ИПЗ Тетово
- Секретаријат за национален координативен механизам
- Конект
- Национален Младински Совет на Македонија (НМСМ)
- Македонска Платформа против Сиромаштија
- ПСМ Фондација

- КХАМ Делчево
- Центар за социјални иновации Скопје
- Лабораторија за општествени иновации
- Центар за младински активизам Скопје
- Македонска Развојна Фондација на Претпријатија
- Фондација Фокус Велес
- Finance Think- Институт за економски истражувања и политики, Скопје
- ЗИП Институт
- МАТА Скопје
- Форумот на млади од Битола
- Форумот за истражување на безбедносни политики СЕКУРИТАС
- Националниот совет за претприемништво и конкурентност (НСПК)
- Институтот за европски политики
- Младите можат
- Македонски Каритас
- АРНО Скопје

Провајдери на социјални старт ап претпријатија како и развој на поддршка со услуги и капацитети

- New Men's Business Accelerator
- ПСМ Фондација
- YES Network

Хибрид организации - Здруженија и фондации со економски активности

- ПАБЛИК Скопје
- ИЗБОР Струмица
- Црвен Крст Скопје
- ОРТ Обука за одржлив развој
- СОЛЕМ Скопје
- Порака Наша Куманово
- Порака Неготино
- Форум на жени Тетово
- Порака Струга
- Планетум Струмица

Поттикнувачи на платформи за едукација и размена за социјално претприемништво

- Техничка поддршка на граѓанските организации ТАКСО
- Младински Сојуз Крушево
- ПФМ Фондација
- Млади Инфо
- Конект
- Центар за институционален развој ЦИРа

Клучни финансиски подржувачи на идеи и иницијативи за социјално претприемништво

- Европска комисија
- Фондација Фридрих Еберт Скопје
- Британска Амбасада Скопје
- Амбасада на Соединетите Американски Држави
- Германската служба за академска размена (ДААД)
- УСАИД - Агенција за меѓународен развој на САД
- УНДП - Програмата за развој на Обединетите нации

Истражувачки институции

- РЕАКТОР Скопје
- Институт за економија
- Институт за социјална работа и социјална политика
- Економски факултет Скопје
- Институт за социолошки и политичко-правни истражувања Скопје
- МИТ Универзитет
- Универзитет Американ Колеџ Скопје
- Finance Think - Институт за економски истражувања и политики, Скопје

Извор: истражување на авторот

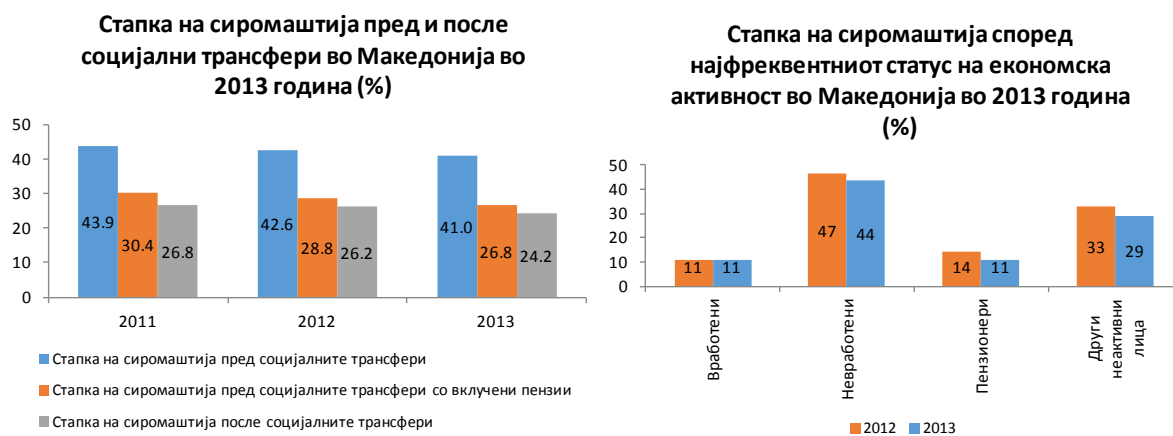
ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ ЗА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО ВО РМ

Автор: М-р Благоица Петрески

Македонија се соочува со бавен економски раст и висока стапка на невработеност. Во вториот квартал од 2015 година стапката на невработеност е 26,8% и невработеност на младите од 46,3%. (Државен завод за статистика, 2015). Стапката на сиромаштија во 2013 година изнесува 24,2% и има пад од два процентни поени во однос на 2012 година (Лаекен индикатори за сиромаштија во 2013 година, 2015). Сепак, стапката на сиромаштија пред социјални трансфери и пензии е висока и изнесува 41%. Трансферите за пензии ја намалуваат сиромаштијата за 14,2 п.п и нивниот ефект се зголемува, додека ефектот од социјалните трансфери е само 2,6 п.п и бележи стагнирање/намалување во однос на минатите години. Ова

веројатно е и одраз на буџетските средства издвоени за пензии и социјални трансфери. Ефектот од пензиските трансфери се одразува и врз сиромаштијата кај пензионерите, која е најмала заедно со стапката кај вработените лица (11%) и бележи најголем пад во однос на минатата година. Сепак, според економска активност, сиромаштијата кај невработените лица е над 40%. Исто така загрижувачка е и сиромаштијата кај семејства со издржувани деца, а кај семејства со три и повеќе издржувани деца, сиромаштијата достигнува скоро 50%. Дополнително, постои нерамномерен распоред на економскиот раст, што пак се одразува врз високата стапка на нееднаквост, во 2013 година џини коефициентот е 37%.

Графикон 1: стапка на сиромаштија

Извор: Лаекен индикатори за сиромаштија, 2013- ДЗС на РМ; пресметка на авторот

Економски бенефити и предизвици за засегнатите страни од предлог законот за социјално претприемништво

Со цел да се подигне животниот стандард и да се надминат тековните проблеми во економијата постои потреба од инклузивен раст, раст во кој социјално ранливите граѓани ќе имаат најголеми бенефити. Бенефитите за ранливите категории граѓани од вклучувањето во социјално претпријатија се повеќекратни. Неодамнешната примена на модел за социјално претприемништво базиран на здружување на жени-индивидуални

производители на домашни, еколошки и традиционални производи од Крушево, покажа дека, се подобрува животниот стандард, вештините и социјалната вклученост на жените. Приходот на жените се зголеми во просек за над шест пати, а бројот на нови купувачи се зголеми за 80%. Истовремено, значајно се подобрија и вештините за пакување за 67%, а вештините за продажба за 47%. (Петрески и Петреска, 2015). Оттука, предлог законот

за социјално претприемништво, соодветно ги таргетира вклучените корисници во активностите за социјално претприемништво. Сепак, социјалните претпријатија потребно е да го подобрат пристапот до пазарот на труд, да поттикнат самовработување и активирање на пазарот на труд, посебно за жените. Оттука, идентификуваната група невработени корисници би требало да се модифицира. Сите невработени лица, без разлика на нивната возраст и колкав е периодот на невработеност да имаат можност да бидат дел од социјални претпријатија. Исто така, групата на корисници може да се дополни со лица кои се ранливи а не неопходно се невработени, како лица со минимални месечни примања под линијата на сиромаштија.

Покрај лицата корисници на активностите во социјалните претпријатија, засегнати страни од предлог законот за социјално претприемништво се и Министерството за труд и социјална политика и Министерството за финансии. Предлог законот за социјално претприемништво, предвидува одредени финансиски импликации за промоција, даночни ослободувања и поттикнување на вработувањето во овие претпријатија. Сите мерки со финансиски импликации се веќе дизајнирани и во функција на постоечките правни субјекти. Оттука, дополнителните финансиски импликации ќе се зголемуваат пропорционално со зголемувањето на бројот на социјални претпријатија и корисници. Но, од друга страна, социјалните претпријатија поттикнуваат вработување на ранлива категорија граѓани кои биле корисници на мерките за социјална заштита. Оттука, бенефитот за економијата и буџетот е преку заштедување на овие социјални трансфери, намалување на трошоците за доедукација и преквалификација. Непарични бенефити се подобрување на вештините и активноста на пазарот на труд, социјална инклузија, зголемување на иновативноста и градење на претприемачкиот дух.

Покрај социјалната компонента, социјалните претпријатија имаат и економска функција. Економските критериуми врз кои ќе се темелат овие претпријатија се значајни и за останатите претпријатија и за одржливоста на самите социјални претпријатија. Со цел да се поттикнува и обезбеди одржливост на социјалните претпријатија, потребно е да се следи економската логика и критериуми кои ги применуваат претпријатијата:

- Најголем дел од приходите да доаѓаат од основната активност на социјалните претпријатија;
- Активностите да бидат рентабилни;
- Да се поттикнува преземање ризик;
- Лицата вклучени во активностите да бидат платени;

Предлог законот за социјално претприемништво е добро дефиниран во делот на поделба на профитот и управување со социјалните претпријатија. Реинвестирањето на профитот и заедничкото управување прави јасна разлика помеѓу социјалните претпријатија и останатите правни субјекти. Сепак, со цел да се избегне нелојална конкуренција и злоупотреба на волонтерското работење, потребно е допрецизирање на изворите на приходи и надоместокот за лицата вклучени во социјалните претпријатија. Во таа насока а и со цел да се направи јасна разлика и од непрофитните организации, потребно е да постои јасен критериум кадешто најголем дел од изворите на финансирање ќе доаѓаат од основната дејност на социјалното претпријатие (најмалку 75%). На овој начин, се избегнува создавање нелојална конкуренција на останатите претпријатија, преку оневозможување субвенционирање на основната дејност од проектни активности. Дополнително, потребно е да се допрецизира и ангажманот и надоместокот за лицата кои ќе бидат вклучени во активностите на социјалното претпријатие, со тенденција секогаш нивниот ангажман да биде платен и регулиран со соодветен договор.

ГРАЃАНСКИОТ СЕКТОР И СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Автор: Билјана Стојческа

За вистински да се разбере улогата на граѓанските организации за развој на секторот социјалното претприемништво важно е да се знае и земе предвид широкиот концепт (рамка) на социјалното претприемништво, а не како ексклузивно право/обврска на граѓанските организации. Всушност, би била интересна дискусијата дали воопшто граѓанските организации треба да бидат вклучени во секторот социјално претприемништво и до кој степен треба да бидат вклучени споредбено со другите активности за реализација на нивната општествена цел. Понатаму, се поставува прашањето: кој би се занимавал со темата социјално претприемништво и кој би го промовирал овој концепт во Македонија, ако не само граѓанските организации како што се случуваше до сега? Исто така е интересно да се испита дали граѓанските организации го согледуваат овој нов концепт на претприемништво како алатка за постигнување сопствена оддржливост или нешто повеќе од тоа - нов пристап во економијата, нов начин на функционирање, нова можност за отворање на работни места, нов начин за раководење, нова можност за развој, што сè заедно во основа ја креира суштината на социјалната економија.

Улогата на граѓанскиот сектор за развојот на социјалното претприемништво во Република Македонија е исклучително важна. Земајќи предвид повеќе национални референци на концептот и праксата на социјалното претприемништво, генералниот заклучок е дека интересот за оваа тема во нашето општество значително се зголемува од 2013 година. Во последните три години има значително поголем број на активности на оваа тема, како натпревари, обуки, конференции, информативни средби итн. Во тек е дефинирање на правната рамка за социјално претприемништво, објавени се повеќе водичи за развој и имплементација на социјалното претприемништво,

спроведени се неколку анализи на состојби и можности за уредување на социјалното претприемништво во Република Македонија. Сето ова само затоа што граѓанскиот сектор има важна улога за промоција и развој на социјалното претприемништво. Всушност, најважната форма на социјалната економија во Македонија е граѓанското здружение. Тука е важно да се спомене дека според истражување спроведено од МЦМС во 2014 година 24% од граѓанските здруженија во нашата земја имаат економска активност. Економските активности кои најчесто се спроведуваат од граѓанските здруженија се: истражувања, обуки, консултации, подготовка на документи, изнајмување на опрема, изнајмување на работен простор и други услуги. Постои недостаток на економски активности за генерирање на приход како производство и продажба. Всушност граѓанските здруженија почнуваат да превземаат економски активности благодарение на ревизијата и проширувањето на Законот за граѓански здруженија и фондации. Сето ова не води кон заклучок дека граѓанскиот сектор во сферата социјално претприемништво во Македонија е вклучен на различни начини – промоција, едукација, подигање на свесност за значењето на социјалното претприемништво, програма на менторирање, пренесување добри практики и примери. Исклучително важно е да се укаже на хибрид здруженијата и фондациите со економски активности, кои практично поради несоодветна дефиниција на социјалното претпријатие и непостоење на законска рамка, функционираат како граѓански здруженија со економски активности, а истите ги следат принципите на социјалното претприемништво.

Во следните неколку табели е прикажан краток преглед за начинот на кој граѓанските организации го промовираат, а во исто време и го развиваат овој иновативен концепт на претприемништво.

Табела 2. Преглед на одредени граѓански организации во Република Македонија кои дејствуваат во областа на социјалното претприемништво

Име на организацијата	Опис
Граѓански организации и мрежи	
ТАКСО Скопје	• Го подржува социјалното претприемништво во Македонија преку консултативни, едукативни и активности за поразување; • Активности: -“Социјално претприемништво – можности и предизвици” 2014; -“Социјалното претприемништво – нова перспектива за граѓанските организации”
Младински Сојуз Крушево	• Активни во сферата младинско социјално претприемништво преку едукативни настани, панел дискусии, пренесување на знаења и добри примери, менторски програми; • Активности: -“Младинско Социјално Претприемништво во Акција” 2013; -“Широка слика на младинското социјално претприемништво” 2014 – во соработка со Yunus & Youth и Yunus Social Business Albania; -“Студентите и социјалното претприемништво” 2014 – во соработка со Yunus & Youth и МИТ универзитет, Универзитет Американ Колеџ; -“Социјално претприемништво – тренд или решение за младинската невработеност” 2015 во соработка со Фондација Фридрих Еберт, канцеларија Скопје.
Млади Инфо	• Го поттикнува и промовира младинското социјално претприемништво преку натпревари, едукативни програми и работилници, трансфер на добри примери и знаења; • Активности: -“Награда за социјално претприемништво” 2015 со поддршка на Фондацијата EPSTE и Impact Hub Vienna а во Македонија поддржана од Шпаркасе Банка Македонија и во партнерство со Њу Менс Бизнис Акцелераторот во Скопје; • “Како да се започне социјален бизнис” 2015 работилници одржани од страна на YUNUS Social Business Balkans (YSB) во соработка со Млади инфо Интернационал;
ЦИРа	• Промоција на социјалното претприемништво преку вмрежување, застапување и градење на капацитети; • Активности: -“Пилотирање на концептот социјално претприемништво во Македонија” 2011/2012 во соработка со EUCLID мрежата од Велика Британија поддржани од Британска Амбасада во Скопје; -Студијата “Развој и имплементација на концептот социјално претприемништво во Македонија” 2011/2012 во соработка со EUCLID мрежата од Велика Британија која дава нова перспектива на можностите за стабилен развој на НВО и локалните заедници; -“Поддршка и развој на законска рамка за социјално претприемништво во Македонија” 2012 со поддршка на Британска Амбасада во Скопје во соработка со МТСП;

ХЕРА	• ХЕРА во соработка со Општина центар го формира сервисот за бесплатна нега и помош на повозрасните жители на Центар Нега Плус. Овој сервис нуди палијативна грижа на стари лица без оглед на нивниот здравствен и социјален статус. Приоритетна група на сервисот се луѓето кои се во длабока старост, лица кои имаат намалени физички и ментални способности, инвалидитет и поради истите тие не се во состојба самостојно да живеат и грижат во своите домови без да имаат редовна нега и надзор. Социјалната компонента е дополнително акцентирана со тоа што како вработени лица во се јавуваат лица поранешни жртви на семејно насилство. Вработените лица се професионално обучени за обезбедување на услуги во одржување на домот, помош при секојдневните рутински активности на клиентите, морална и логистичка поддршка како и обезбедување на нега и хигиена на клиентите. Вработените се регрутираат преку Хера и нивниот Прв семеен центар - Скопје, Центар за жртви и сторители на семејно насилство, а обуката за нив е извршена од страна на Хуманост.
Национален координативен механизам (НКМ)	• Обуки за социјално претприемништво на лица од маргинализираните заедници; • Активности: - НКМ со техничка поддршка на ХЕРА и IPPF реализираше 6 работилници на тема развој на социјално претприемништво во кои беа обучени 75 учесници од маргинализирани заедници: МСМ, лица кои живеат со зависници од дроги и сексуални работници; • Во подготовка на платформа за crowd funding
КОНЕКТ	• Го поттикнува и промовира младинското социјално претприемништво преку натпревари, едукативни програми и работилници, трансфер на добри примери и знаења; • Активности: - "Конкурс за социјално претприемништво" 2010 во соработка со Американска Стопанска Комора; - "Обуки и промоција за развој на социјалното претприемништво" 2015 подржано од Министерство за Економија.
НМСМ	• Насочување и мотивирање на граѓанските организации за активно работење на темата социјално претприемништво; • Активности: - "Улогата на младинските организации во поддршка на младинското претприемништво" 2015 со финансиска поддршка на Британска Амбасада.
Македонска Платформа против Сиромаштија	• Споделувањето на искуства, меѓусебното мотивирање и учењето од успешни модели се вообичаена пракса во МППС. • Активности: - Во соработка со младинската синдикална организација при УНАСМ организиран семинар во Прилеп, на тема „Социјално претприемништво“; • Конференција во Битола, на тема „Социјалното претприемништво – предизвик за младите во Македонија“ со цел учесниците да се з добијат со основно познавање од темите социјално претприемништво и градење на кариери со социјалното претприемништво.
ПСМ Фондација	• Подигнување на свеста за социјалното претприемништво, креирање на платформи за промоција и поддршка на концептот на младински социјални бизниси; • Активности: - "Млади креативни претприемачи за одржливо Скопје" 2015 поддржани од Град Скопје

Центар за социјални иновации	• Градење на еко-систем кој ќе поддржува иновации преку инспирација, промовирање на меѓусебно учење, обезбедување на физички простор и knowledge hub; • Имплементирани проекти за социјални иновации: PRV.mk; Skopje Green Route; Моја општина – отворена општина; ЕдПлаКО- МК;
Лабораторија за општествени иновации- СИЛ	• Воведување на нови идеи, модели и концепти како и промоција на општествени иновации како начин за решавање на социо-економски проблеми и придонес кон подобрување на квалитетот на животот на граѓаните; • Активности: -СИЛ и СИ - Драјв (SI-Drive) 2015– мапирање на општествени иновации во Македонија во партнерство со УКАС.
МРФП	• Зголемување на ресурсите во земјата за започнување и надградување на практиките на социјалното претприемништво; • Активности: - Превод на публикацијата Социјална економија и социјално претприемништво која оригинално е издадена од Европската комисија 2013; - Истражувања во областа на социјалното претприемништво како дел од истражувањата за претприемништвото 2015.
Фондација Фокус Велес	• Го поттикнува женското социјално претприемништво преку едукативни програми и работилници, трансфер на добри примери и знаења; • Активности: “Економско зајакнување на жената” 2015 - во партнерство со ИРД Словенската а поддржани од Министерство за надворешни работи во Словенија.
Finance Think	• Го поттикнува женското социјално претприемништво преку едукативни програми и работилници, економско јакнење на жени преку активности за социјално претприемништво, трансфер на добри примери и знаења; • Активности: - Економски истражувања и поттикнување на женската самоодржливост преку моделот на социјалното претприемништво; - Студијата на случај „Крушевска жена“ како модел на социјално претприемништво.
ЗИП Институт	• Промоција на социјалното претприемништво преку вмрежување, застапување и градење на капацитети; • Активности: -“Социјално Претприемништво” 2013 – Програма за Едукација е мултилатерален Европски проект спонзориран од ЕАСЕА, Европската Комисија под програмата за Доживотно Учење; -“Социјалните Бизниси во Македонија – Концепт, Развој и Перспективи” 2013; -“Промовирање на социјален бизнис меѓу младите” – 2014 тренинг за млади луѓе на тема социјално претприемништво;
Форум на млади Битола	• Градење капацитети кај младите луѓе за социјалното претприемништво; • Обуки за социјално претприемништво 2015 во соработка со Форумот за истражување на безбедносни политики СЕКУРИТАС поддржани од Амбасада на Соединетите Американски Држави.

АРНО Скопје	• Го поттикнува и промовира младинското социјално претприемништво преку натпревари, едукативни програми и работилници, трансфер на добри примери и знаења; • Активности: -“Младинска професионална кујна - нови технологии за социјален бизнис” 2013/2014 – поддржани од УНДП а во партнерство со Младите Можат, СУГС “Лазар Танев”, Општина Центар, Компанија Поповски и Компанија “Битсиа”; - “Поглед одблиску кон социјалните претпријатија” – во соработка со Social Enterprise Mark; -Coolinari 2.0 во соработка со СУГС „Лазар Танев“ а се спроведува со паричната награда од Social Impact Award;
Порака Наша Куманово	• “Социјално претпријатие-Инклузија преку работа” – со финансиска поддршка на Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП) во соработка со НВО „Мата“ од Скопје, општина Куманово и бизнис партнер „Јуниор“ од Куманово.
Хибрид здруженија	
ПАБЛИК Скопје	• Главна активности на здружението ПАБЛИК се уличниот магазин “Лице в Лице”, интеграција и образование на маргинализираните групи во општеството како и платформата за активизам. Социјалниот бизнис го практикуваат на тој начин што 50% од приходот од продажбата на уличниот весник се ре-инвестира во социјалните цели на здружението односно зајакнување на економските и социјалните капацитети на маргинализираните групи. Нивната одржливост е преку продажба на уличниот магазин, проекти, донации и чланарина. Особено уличниот магазин “Лице в Лице” има цврсти карактеристики на социјално претпријатие.
ИЗБОР Струмица	• Здружението е основано со цел советување, лекување, ресоцијализација и реинтеграција на лица со проблем заради злоупотреба на дрога. Главната цел е да се создадат и развијат ефикасни програми, структури и сервиси за помош преку стручни интервенции во процесот на превенција и едукација, прифат и третман како и во процесот на намалување на штети кај корисниците на дрога. Истовремено преку нивната терапевска заедница Покров преку организиран систем и програма за рехабилитација и реинтеграција и социјално претприемништво вработуваат лица од својата целна група. Профитот генериран главно преку агрикултура се редистрибуира во програмата. Најнов проект е едукативен центар за едукација на овие лица кои од “производителите на штети” да станат “даночни обврзници”.
Црвен Крст на РМ	• Црвениот крст на РМ е хуманитарна организација посветена на социјални групи, помош при природни катастрофи, ранливи групи, крводарителни акции. Карактеристики на социјални бизниси: -Центар СОЛФЕРИНО Струга за хумани цели; -Продавница за облека (социјална продавница) која е достапна за сите граѓани по симболични цени да купуваат половна облека.
ОРТ	• Обука за одржлив развој работат со цел за подобра иднина, безбедност, здравје и правда преку три програми: -животна средина, - социјална благосостојба, - локален развој. Целна група им се долгорочно невработени луѓе и делуваат освен преку различни проекти и акции и со следниве свои е-продавници: РЕЗЕРВИРАЈ ME.com и Се За Жена.com кои се дел од иницијативата на Министерство за Информатичко Општество и Администрација.

СОЛЕМ	СОЛЕМ е со главна визија преку различни програми за работа да им се даде можност на лицата со посебни потреби да се стекнат со животни и работни вештини. Нивна пак мисија е унапредување и промоција на правата на лицата со посебни потреби и нивно вклучување во општеството. Во 2014 година преку проектот „Social entrepreneurship – means for socialization“ се прават обиди да се обезбеди делумна самоодржливост на Центарот за кретивно изразување и реализација со развој на брендот Handicrafts4u. Handicrafts4u го практикува концептот на социјално претпријатие. Неколките уникатно осмислени линии на производи (додатоци за уредување на домот и модни додатоци) се дизајнирани од тимот на МАТА, а се изработени од посетителите на Здружението СОЛЕМ со помош на вработените.
Порака Неготино	ПОРАКА НЕГОТИНО НЕГОТИНО (Центар за помош на лица со ментален хендикеп) со главна мисија заштита на правата и достоинството како и целосна интеграција на лицата со хендикеп и нивните семејства во сите сфери на општеството. Нивниот Работен центар е со силни карактеристики на социјален бизнис каде лицата кои доаѓаат во Работниот Центар изработуваат разновидни производи и креации од различни материјали и овие изработки се изложуваат на јавни изложби, манифестации и слични настани и се од продажен карактер. Средствата собрани од нивната продажба служат за одржување и унапредување на самиот Работен Центар и мотивирање на корисниците.
ИРЗ Тетово	Институт за развој на заедницата (ИРЗ) - Тетово е самоодржлива граѓанска организација која работи на градење демократско и просперитетно мултиетничко општество преку зајакнување на капацитетите на индивидуалци, организации и институции. Уште во 1998 година, ИРЗ започна со активности сврзани за социјално претприемништво со формирање на центар за обука за компјутерски вештини, наменета за млади невработени лица и други маргинализирани групи. Денес, ИРЗ со силна карактеристики на социјално претпријатие, се јавува како понудувач на услуги за организирање на настани и конференции, нуди можност за користење на техничка опрема за симултан превод, транспортни услуги и друго. При тоа, дел од приходите е наменет за поддршка на програми за лица кои се долгорочно невработени, како и за други иницијативи и предизвици во заедницата.
МАТА	Целта на МАТА е да го поттикне развојот на занаетчискиот сектор во Македонија и да постигне опипливи социјални промени и придобивки за раководците, со давање на помош во развој на производ, излез на пазар и изградба на капацитети. Во рамките на организацијата активно служат сервиси за поддржување на бизнисите преку кој му се дава поддршка на занаетчиите во однос на развој на производи и дизајн, поврзување со пазарите, помош во маркетинг, обука и развој на капацитети.
КХАМ Делчево	КХАМ го зајакнува едукативното ниво на маргинализираните групи, подобрување на социо - економскиот статус, зајакнување на граѓанскиот сектор во Источна Македонија преку соработка со домашни и странски институции. Организацијата има програма за вработување, која е дел од стратешките цели. Оваа програма делува на процесот на редуцирање на невработеноста помеѓу вулнерабилните групи. Тие употребуваат различни програми за квалификација, преквалификација и тренинзи. Пред неколку година КХАМ имаше иницијатива за текстилно производство што целосно беше имплементирана (денес оваа иницијатива не е активна).

Полио Плус Вулкан	Полио Плус е организација за луѓе со и без попречувања, која работи на основни човекови права и нивно практикување од целната група. Тие имаат основано компанија која издава списание Вулкан каде луѓе со пречки се вработени луѓе.
Здружение „Крушевска жена“	Здружението „КРУШЕВСКА ЖЕНА“ има за цел да ја намали сиромаштијата на жените и зголеми инклузијата и родовата еднаквост преку јакнење на капацитети, поттикнување женско претприемништво и негување на традиционалните вредности.

Извор: истражување на авторот; интервју со референтни лица од областа

Листа на интервјуирани лица

Име на интервјуираното лице	Организација/урога	Категорија на чинителот
Методија Стојчески	Младински Сојуз/ Претседател	Граѓанска организација
Дамјан Здравев	Реактор/Претседател	Истражувачка институција
Душан Томиќ	МТСП/Соработник	Креатор на политики
Климентина Илијевски	ПАБЛИК/Извршен директор	Граѓански сектор
Сретен Коцески	ИРЗ/Извршен директор	Хибрид организација
Ирина Јаневска	АРНО/основач и претседател	Граѓанска организација
Јасмина Белчовска – Тасевска	УНДП/ Специјалист по социјални иновации	Меѓународна организација
Билјана Дуковска	МППС/ Претседател на мрежата	Мрежа на организација

СОЦИЈАЛНО ПРЕТПРИЕМНИШТВО ВО БИЗНИС СЕКТОРОТ

Автор: Доц. д-р Марија Топузовска Латковик

Социјалното претприемништво, пред сè, претставува иновативен бизнис модел, нов начин на водење на бизнисот, кој се темели на социјална димензија и високи етички вредности, спој од претприемачки дух и чувство за одговорност кон пошироката заедница. Социјалните претпријатија се организации кои употребуваат бизнис стратегии, методи и алатки за постигнување на филантропски цели. Токму поради тоа, очекувањата од бизнис секторот да биде лидер во воспоставувањето на добри практики не се нереални.

Од друга страна пак, мора да се има предвид дека бизнис секторот е единствениот од трите сектори кој се базира врз економска димензија - профитабилност, односно заработка. Па така, на главното кредо на бизнисот: „да прави пари“, треба да се додаде тврдењето: „за општо добро“, и всушност, во овој јаз се наоѓа предизвикот, кој истовремено претставува бариера, но и мотивација, за имплементација на социјално претприемништво во приватниот сектор.

Во Република Македонија, концептот за социјално претприемништво препознаен во бизнис секторот, е несомнено сеуште во својот ран зачеток, со само неколку примери за успешни приказни, кои треба да послужат како поттик и охрабрување за останатите.

Како една од формите на социјални претпријатија кои дејствуваат во земјата, неопходно е на почетокот да се посочат задругите (кооперативите), како предвесници на социјалното претприемништво, кои претставуваат бизнис организации управувани и во сопственост од група на поединци заради заедничка корист, или поконкретно, според Законот за задруги¹ дефинирани како „здружување на физички или правни лица заради унапредување или заштита на определен број точно дефинирани економски интереси...“.

Задругите по природа не се претпријатија чија крајна цел е поголем профит, туку правилна распределба на добивката спрема членовите, а само мал дел од профитот се задржува за потребите на нови инвестиции внатре во задругата. Тоа значи дека трговските маржи кои ги става кооперативата на своите услуги треба да обезбедат само покривање на трошоците на работење (плати, придонеси, комунални трошоци, оперативни трошоци и др.)².

Позитивен пример за задруга анализирана како социјален бизнис во Република Македонија несомнено претставува случајот *Добра земја*, или првата македонска задруга за потрошувачи на органска храна. Таа воедно е добитник на првата Награда за социјално претприемништво во Република Македонија за 2015 година³. Суштината за формирањето на задругата е набавка на органски производи од локални (посетени, проверени) производители. Задругата функционира како еден поголем круг на пријатели, кои споделуваат информации, се состануваат и пред се имаат свест и заеднички интерес – тие и нивните најблиски да конзумираат здрава храна⁴. Повеќето од членовите на задругата се страстни следбеници и поддржувачи на органското производство и ги следат трендовите и светските настани од таа тема. Членувањето во групата претставува и можност за размена на знаења на темата органско производство. Членовите на задругата имаат пристап до библиотека, презентации и генерално информации од областа на производство на здрава храна. Моментално се работи и на форум кој ќе помогне во реализација на ширење на ова know-how.

¹ Службен весник на РМ, бр. 54/02 од 4.07.2002 год.

² <http://www.ffrm.org.mk/jdownloads/broshuri/koooperativi/priracnikkoooperativimk.pdf>

³ <http://socialimpactaward.mk/2015/06/02/dodelena-nagradata-za-socijalno-pretpriemnistvo-2015/>

⁴ <http://dobrazemja.org/задруги-во-македонија/>

Слика бр. Задругите како социјални бизниси

Првата лозарска кооператива (ПЛК), со седиште во Неготино, е задруга за заедничка набавка на репроматеријали во лозарството, вршење на услуги со механизација и заедничка продажба на винско грозје. ПЛК опслужува повеќе од 300 лозари, со преку 1000 хектари од лозови насади. Во периодот пред формирање на кооперативата, целокупните набавки се вршеле преку приватни претпријатија - земјоделски аптеки. Секоја година цените на репроматеријали се зголемувале, а цената на винското грозје се намалувала. Тоа бил главен индикатор дека снабдувањето со репроматеријали претставува високо профитабилен бизнис за трговците во земјоделските аптеки, кои наплаќале маржа од дури 40-60%, а воедно, и главна мотивација за здружување на лозарите⁵.

Уште еден пример за успешно здружување во задруга е *Веgefresh*, кооператива составена од 12 членови, произведувачи на зеленчук од село Куклиш. Целта на здружувањето и формирањето на задруга настанала со цел да се надминат проблемите на фрагментираното производство кое е неорганизирано и непланирано⁶.

Можеби најистакнат претставник на бизнис секторот, кој веќе пет години во континуитет го применува концептот за социјално претприемништво е *Пакомак*, непрофитна компанија, чија дејност е управување со отпадот од пакување и воедно првата компанија во Македонија што поседува дозвола за селекција и преработка на отпад од амбалажи⁷. Преку системот на *Пакомак* се собираат и завршуваат на рециклирање над 10.000 тони отпад од пакување годишно. Подигањето на јавната свест за потребата од селекција на отпадот кај населението е една од клучните

активности на *Пакомак*⁸. Основачи на компанијата се 11 водечки производствени компании во Македонија, како што се: Пивара Скопје АД Скопје; Прилепска пиварница АД Прилеп; Витаминка АД Прилеп; Пелистерка ДОО Скопје; Магрони ДОО Скопје (Ладна, Добра вода); Кодинг Дооел Кавадарци (Горска вода); Кожувчанка ДОО Кавадарци; Вивакс Дооел Скопје; Благој Ѓорев АД Велес; ВВ Тиквеш АД; ВВ Стоби АД. Целта на компанијата е да изгради долготрајна и цврста соработка со своите клиенти и со државата и согласно со европските регулативи - да го минимизира негативното влијание на амбалажниот отпад врз животната средина, да промовира одговорен однос на компаниите кон амбалажниот отпад, овозможувајќи со тоа покралитетен живот за сите. Од 20. мај 2011 година, *Пакомак* е 34-тата национална непрофитна компанија што се приклучува кон интернационална мрежа за управување со амбалажен отпад ProEurope, со што ја добива лиценцата за употреба на симболот "Green Dot". Green Dot е финансиски симбол, кој означува дека за пакувањето што го има тој знак е платен надомест за постапување со отпадот по употребата.

Слика бр. „Green dot“ симбол

⁵<http://www.ffrm.org.mk/jdownloads/broshuri/kooperativi/priracnikkooperativimk.pdf>

⁶<http://www.zvegefresh.com/3a-nac.htm>

⁷<http://www.pakomak.com.mk/PakomakSite/mk-zanas.html>

⁸<http://socialimpactaward.mk/>

Производителите и увозниците на производи спакувани во амбалажа, имаат законска обврска да организираат систем за собирање, селекција и рециклирање на сопствениот амбалажен отпад, кој завршува кај крајните корисници. Со ваквиот принцип на “продолжена одговорност на производителот”, сите субјекти во синџирот до крајниот корисник (производителите, пакувачите, увозниците, дистрибутерите) треба да овозможат повторна употреба или искористување на амбалажниот материјал што го пласираат на пазарот. Работењето на *Пакомак* во својата основа ги има следните 5 принципи⁹:

- Поставување систем за управување со отпадот од пакување кој ќе креира најголеми еколошки придобивки со минимум економски ресурси и напори;
- Калкулација на надоместок кон клиентите без профит за основачите (нема да има исплата на дивиденди);
- Транспарентно работење со континуирана ревизија;
- Рамноправен третман на сите клиенти; и
- Градење партнерски односи со владините министерства и локалната самоуправа за остварување на националните цели за постапување со отпадот од пакување.

Мисијата на *Пакомак* е: „Да им гарантира на клиентите одговорно, ефикасно и најповолно менаџирање на нивниот амбалажен отпад, во согласност со нивните законски обврски“¹⁰.

Неопходно е да се напомене, дека мисијата на социјалните бизниси е од особено значење за социјалното претприемништво, и дека токму од неа произлегува суштинската разлика помеѓу социјалните и комерцијалните претпријатија, но и разликата помеѓу двата, на прв поглед слични концепти: социјалното претприемништво и корпоративната општествена одговорност. Всушност, социјалните претпријатија се уникатни по тоа што се целосно предводени од мисија којашто е насочена првенствено кон исполнување на одредена социјална (а не бизнис) цел, односно решавање на социјален проблем, како на пример:

вклучување на маргинализирани групи преку работата; обезбедување на општествено потребни и посакувани услуги и производи; етичка трговија и слично¹¹.

По примерот на делото на Нобеловецот и професор, Мухамед Јунуз (и истоимениот центар)¹², пионер во микрокредитирањето на сиромашните и/или маргинализирани категории (најчесто жени) и директен финансиер на социјалните бизниси, еден од главните парадигми врз кои се базира социјалното претприемништво во светот¹³, во вид на сличен пример за социјален бизнис којшто дејствува на територијата на Република Македонија, може да се посочи Штедилницата *Можности*.

Штедилница *Можности*¹⁴ е финансиска институција која постои повеќе од 15 години на финансискиот пазар во Република Македонија, додека почетоките на микро кредитирањето преку *Можности* датираат од 1996 година. Водејќи се од мисијата и визијата, штедилницата е препознатлива по улогата на поддржувач на луѓето во потребата да добијат финансиска и морална поддршка за своите добри деловни идеи, вербата во слободната иницијатива, индивидуалната креативност и личната одговорност. Штедилницата ги услужува микро, малите и средните претпријатија кои спаѓаат во секторот трговија, услуги и производство, како и физичките лица на кои им нуди финансиски производи и услуги како кредитирање и можност за штедење. Штедилницата ужива голем рејтинг меѓу финансиските институции во Република Македонија, благодарение на високата ефикасност, посебно води грижа за брзината и квалитетот на услугите, преку нагласениот добар однос со клиентите и улогата на континуирано советување на сите клиенти. Штедилницата го организира работењето со клиентите, на тој начин што секој клиент на штедилницата има точно определено лице за контакт (службеник за односи со клиенти), кое во секој момент може да одговори на сите прашања и потреби на клиентот. Штедилница *Можности* е партнер на глобалната микрофинансиска мрежа

⁹ <http://www.pakomak.com.mk/PakomakSite/mk-zanas.html#3>

¹⁰ <http://www.pakomak.com.mk/PakomakSite/mk-zanas.html#2>

¹¹ Bagnoli, L., & Megali, C. (2009). Measuring performance in social enterprises. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*.

¹² <http://muhammadyunus.org/>

¹³ <http://www.yunus.org/>

¹⁴ <http://www.moznosti.com.mk/profil.nspix>

Opportunity International со седиште во САД во чии рамки е рангирана на трето место од вкупно 42 институции во светот. Рангирањето е направено според *CAMEL* рејтинг системот. Штедилница *Можности* е добитник на наградата “*Good Practices Europe Award 2013*”, сонзиорирана од *Giordano Dell'Amore Foundation* во соработка со *European Microfinance Network*. Денес, штедилницата има деловна мрежа низ територијата на целата држава, а тимот на штедилницата го сочинуваат над 120 вработени. Визијата на штедилница *Можности* е¹⁵: „Подобар свет и посреќни луѓе. Ние веруваме во човекот и неговата способност да го промени својот живот со сопствениот труд. Ние сме оддадени на борбата против сиромаштијата, социјалната маргинализација. Ние сме убедени дека секој човек заслужува почит и помош“, додека пак, мисијата гласи: „Ние веруваме во слободната иницијатива, индивидуалната креативност и лична одговорност. Нашата мисија е да обезбедуваме можности - луѓето во потреба да добијат поддршка за своите добри деловни идеи. Ние нудиме пристап до

почетен капитал. Нашата цел се нови работни места, а нашиот метод - мали заеми за мали потфати. Ние очекуваме - со резултатите од своите мали бизниси - луѓето да си помогнат себеси, на своите семејства и на заедницата, со што нашата институција ќе стане респектиран субјект на финансискиот пазар.“

Шпаркасе Банка Македонија, како претставник на бизнис секторот, без сомнеж вреди исто така да биде дел од оваа студија, како една од поддржувачите и промотерите на социјалното претприемништво во земјата, покажувајќи развиена свест за состојбите, преку финансиска покриеност на настанот - Награда за социјално претприемништво¹⁶, 2015 год.

За жал, според досегашните постоечки аргументи од стручната и научната литература на тема социјално претприемништво во Република Македонија, како и според анализата на позитивните примери од практиката, може да се констатира дека е исцрпен списокот на социјални бизниси во земјата.

¹⁵ <http://www.moznosti.com.mk/misija.nspix>

¹⁶ http://www.sparkasse.mk/nastani-ns_article-dodelena-nagradata-za-socijalno-pretpriemnistvo1.nspix

СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО ВО ОБРАЗОВАНИЕТО

Автор: Доц. д-р Сања Николиќ

Образованиот систем претставува главен двигател и највлијателен чинител на целокупниот општествен развој и просперитет. Тој е јавно добро на општеството, основно право на човекот, но и негова општествена обврска, и основа која гарантира остварување на сите други права. Образованието го олеснува интеркултурниот дијалог, промовира почитување на демократските вредности и го зајакнува глобалното граѓанство и граѓанскиот ангажман, кои се од витално значење за постигнување на социјална кохезија и правда. Образованието игра клучна улога за благосостојба во земјата, остварување на вработеност и искоренување на сиромаштијата, со еден збор – подобрување на квалитетот на животот.

Преку образовниот систем започнува адресирањето и соочувањето со националните и глобалните предизвици во сите сфери на живеењето. Затоа стратегијата за развој на образованието бара здрав, систематски и аналитички пристап во креирање и ефикасна имплементација на соодветни образовни содржини и програми кои ќе бидат во согласност со актуелните национални приоритети, аспирации, но и прашања и предизвици со кои се соочува земјата на патот на Евро - Атлантските интеграции.

Несомнено ни е потребно квалитетно образование, бидејќи светот останува на младите и младите се нашата иднина. Квалитетното образование е релевантно образование, усогласено со актуелните потреби за социјална и економска оддржливост на земјата. За таа цел, се јавува потреба од актуелизирање на еден иновативен и веќе успешно применуван социо-економски модел, кој ќе одговори на одредени социјални и економски предизвици во општеството – социјално претприемништво.

За да му се даде шанса на социјалното претприемништво, потребна е соодветна едукација и зајакнување на капацитетите со основните принципи и практики на социјалното

претприемништво, како и подигање на свеста за можностите кои ги создава за економски и социјален развој на општеството.

За развој на социјалното претприемништво потребно е да се обезбеди поддршка од целиот „екосистем“, за да се создадат соодветни услови и претприемничка клима. Во последните неколку години се забележува значаен напредок во однос на креирање на претприменички амбиент во земјата. Во прилог на тоа, дел од реформите спроведени во образованието го уважија значењето на претпримеништвото како значаен фактор за зголемување на креативноста и иновативноста кај младите луѓе, развој на претприемачки вештини и способности, мотивирање и охрабрување за иницирање на нови бизнис идеи, што од своја страна се предвидува да придонесе кон создавање на нови работни места и севкупен економски раст и развој. За таа цел, преку образовни реформи, претпримеништвото и иновациите се воведоа како задолжителни наставни содржини во сите степени на образовниот процес – основно, средно и високо образование.

Слика 1: „Екосистем“ за претпримачко учење

Извор: Биро за развој на образованието

Почнувајќи од основното образование, децата уште во раната возраст почнуваат да се запознаваат со поимите и значењето на претпримеништвото и иновациите, преку нивно изучување во шест предмети. Имено, направени се одредени измени во наставните

соджини на предметите информатика, математика, биологија, хемија, физика и ликовно, при што се дополнети со одбрани теми од областа на претпримеништвото, а во деветтото одделение е воведен посебен предмет „Иновации“.

Во насока на модернизација на средно образование и поттикнување и развивање на претприменичкиот дух кај младите, образовните реформите ги опфатија средните училишта воведувајќи проектни активности „Иновации и претпримеништво“ од прва до трета година и „Бизнис и претпримеништво“ во четврта година во гимназиско и средно уметничко образование. Во овие прокетни активности, се предвидува и обраток на темата на социјалното претпримеништво преку дискусија и вежби наменети за учениците кои опфаќаат основи форми на организација на бизнисот, поим на социјалното претпримеништво, принципи и области на делување на социјалното претприемништво, општествена одговорност итн¹⁷.

Заради успешно спроведување на овие наставни измени иницирани од образовните реформи, се наметна потреба од доедукација и доусовршување на наставниот кадар во основното и средното образование, вклучен во наставата која ја опфаќа материјата на претпримеништво, бизнис и иновација.¹⁸ За таа цел, Министерството за образование во соработка со Националниот центар за развој на иновации и претприемачко учење, спроведе серијал на обуки насочени кон образовниот кадар во основно и средно образование¹⁹.

Подигнување на свеста кај најмладите преку нивно обучување за концептот на социјалното претпримеништво е кохерентно со актуелната државна политика за развој на претприемништвото и природно се надоврзува на започнатата стратегија на воведување на претпримеништвото во основното и средното образование. Оттука произлегува и дополнувањето на наставните содржини кои го обработуваат претпримеништвото, со тематика поврзана со социјалното претпримеништво како современ и иновативен модел за едновременно пресретнување на економските и на социјалните проблеми на

општеството. Преку воведување на теми од социјално претприемништво во средното образование, на младите ќе им се укаже на социјалната димензија која може да ја има бизнисот, што претставува можност за создавање на идни социјални претприемачи и социјални бизниси кои ќе направат позитивен импакт во општеството.

Иако темелот на едукација на младите за социјалното претпримеништво е поставен, треба да се најде вистинскиот начин како да се изоди патот до целта – ефективни резултати. Секој почеток е осуден на бројни можности за подобрување. Пред сè, познавањето и искуството во областа на социјалното претпримеништво на наставниците кои треба да го предаваат, и од теоретски и од практичен аспект, е многу мало имајќи предвид дека се работи за нов, современ социо – економски концепт, кој сè уште е во зародиш и кој самиот е недоволно истражен и експониран. При тоа, освен со недостаток на искуство од оваа област, наставниците се соочуваат и со недостаток на стучна литература за социјално претпримеништво на македонски јазик која ќе им послужи во наставната дејност, како за нивна доедукација, така и во редовната настава за учениците.

Во сферата на високото образование, во Република Македонија, според Министерството за образование и наука, акредитирани се вкупно 22 високо-образовани институции, од кои 5 се државни (Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Универзитет „Климент Охридски“ – Битола, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Државен Тетовски универзитет – Тетово, Универзитет за информатички науки и технологии „Св. Апостол Павле“ – Охрид), а 17 се приватни (Европски универзитет, ФОН Универзитет, МИТ Универзитет, Универзитет Американ Колеџ Скопје, Универзитет Њујорк Скопје, Меѓународен Славјански институт „Св. Николе“, Универзитет за аудиовизуелни уметности Европска филмска академија ЕСРА Париз-Скопје-Њујорк, Универзитет за туризам и менаџмент Скопје, Факултет за бизнис економија Скопје, Бизнис академија Смилевски - БАС Скопје, Меѓународен универзитет Струга, Меѓународен балкански универзитет, Академија Италијана Скопје, Факултет за де-

¹⁷ Наставна програма за иновации и претприемништво, Биро за развој на образование

¹⁸ <http://www.mon.gov.mk/index.php/2014-07-23-14-03-24/vesti-i-nastani/834-2015-10-29-13-47-09> (05.11.2015)

¹⁹ http://www.apprm.gov.mk/webdata/Dokumenti/APPRM_Godisen_Izvestaj_2014.pdf (07.11.2015)

ловни студии Скопје, Институт за општествени науки Евро Балкан Скопје, Висока школа за новинарство и за односи со јавност, Меѓународен универзитет Визиони Гостивар) универзитети²⁰.

Најстар помеѓу универзитетите, е државниот универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје со своите составни единици - 20 факултети, 5 институти и други придружни членки²¹.

Анализата направена на курикулумите на сите факултети во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, покажува дека социјалното претприемништво е многу слабо застапено во формалниот образовен процес. Имено, *социјалното претприемништво е вклучено како предмет само во една студиска програма – социјална работа и социјална политика на Филозофскиот факултет*. Според силабусот на социјалното претприемништво, овој предмет разработува материја поврзана со теоретските основи на социјалното претприемништво, социјалните претпријатија во структурата на непрофиниот сектор, области на делување на социјалните претпријатија, социјалните претпријатија во земјите на Европа, студии на случај на социјално претприемништво, стратегии на деловните цели и на социјалните цели, пазарот и социјалните претприемачи, државата и социјалното претприемништво, конкуренцијата и социјалните претприемачи²². Материјата која ја разработува предметот е современа и во согласност со актуелните изданија поврзани со оваа тема. Преку изучување на овој предмет студентите се стекнуваат со теоретски знаења за специфичностите на претприемништвото со социјален аспект, при што се потенцира улогата на социјалното претприемништво за целокупниот економски, социјален и општествен развој. Особено значајно за развој на социјалното претприемништво и негова примена е поставување на соодветна теоретска основа – концептуална рамка, што сè уште претставува поле на дискусија и различни мислења на истакнатите професионалци кои работат во оваа област. Социјалното претприемништво е повеќе застапено во практиката во форма на успешни социјални бизниси, отколку во кни-

гите. Преку вклучување на социјалното претприемништво во редовна студиска програма, посочување и избор на литература од која ќе се учи и полага испитот, претставува законска обврска за наставникот. Оттука, се наметнува потребата за произведување и публикација на соодветна стручна литература која ќе ги разработува теоретските основи на социјалното претприемништво и ќе претставува научно – теоретска основа за негово развивање.

Во рамките на *Институтот за социолошки и политичко – правни истражувања* при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, основан е *Центар за развој на заедницата*, кој што има за цел: да ги проучува предусловите за економски и социјален развој; да ги идентификува факторите како можност да се унапредат ресурсите во заедницата; да поврзува различни луѓе кои ја унапредуваат интердисциплинарната соработка; да ги користи најдобрите практики фокусирани на истражување на заедницата за да се постигнат научни и практични резултати во областа на социо-економскиот и културниот развој на заедницата²³. Социјалното претприемништво како иновативен модел за социо – економски општествен развој целосно се вклопува во целите и активностите на Центарот за развој. Преку негова поддршка, се отвара можност за делување во насока на афирмација и развивање на социјалното претприемништво преку вклучување на сите релеванти стејхолдери во давање мислења и заедничко изготвување на стратегии, политики, планови и легислатива поврзана со социјалното претприемништво, организирање и претставување на социјалното претприемништво во заедницата по пат на советување, дискусии и други форми, влијание на полето на едукација на младите луѓе за социјално претприемништво, создавање позитивна атмосфера за развој на приватниот сектор итн.

За разлика од социјалното претприемништво, проблематиката на претприемништвото е широко застапена во студиските програми на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, и тоа на: Економски факултет, Машински факултет, Технолошко-металуршки фа-

²⁰ <http://www.mon.gov.mk/index.php/dokumenti/akreditacii> (07.11.2015)

²¹ <http://www.ukim.edu.mk/> (07.11.2015)

²² http://fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/public/uploads/files/00programinovi/Prilog_br__4__studiska_rograma_-_soc_rab_i_soc_pol.pdf (04.11.2015)

²³ <http://www.isppi.ukim.edu.mk/struktura.aspx?id=27&lng=mk> (10.11.2015)

култет, Факултет за земјоделски науки (како агропретприемништво), Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство – ФИНКИ, Институтот за социолошки и политичко - правни истражувања и Економскиот институт.

Темите кои ги обработува предметот претприемништво, не се разликуваат значајно на споменатите факултети/институти и ги опфаќаат основните принципи, поими и карактеристики на претприемништвото и претприемачкото однесување²⁴.

Несомнено е дека овој предметот дава пролабочени знаења од доменот на теоретските, практичните, концептуалните и критичките перспективи на претприемништвото, но гледаме дека тука не се обработува еден актуелен и современ концепт на претприемништво – социјалното претприемништво. Студентите кои имаат можност да ја изучуваат тематиката на претприемништвото, се стекнуваат со знаења кои што претставуваат соодветна основа за понатамошна наградба и усовршување, преку усвојување на концептот на социјално претприемништво и на тој начин стимулирање на самовработувањето преку креирање на социјални бизниси. Вклучување на социјалното претприемништво во студиските програми, кај студентите ќе поттикнува претприемничко размислување кое ги зема ги предвид личните, научните, но и општествените, социјалните и етичките аспекти на бизнисот.

Концептот на социјално претприемништво и покрај тоа што формално не е вклучен во наставата преку студиските програми, направени се обиди за негово актуализирање преку неформално учење. На пример, за таа цел, на *Економскиот факултет* е реализирана *дводневна обука на тема социјално претприемништво*, поддржана од Американската амбасада во Скопје²⁵. Иако претставува значајна иницијатива за промовирање на социјалното претприемништво пред студентите, не доволно убедливо е дека една дводневна обука би можела да има значаен импакт во подигање на свеста на студентите и нивна едукација за концептот на социјалното претприемништво.

Во иста насока, на *ФИНКИ*, во соработка со УНДП е основан *Регионален центар за социјална иновација*, со цел развој на иновации кои ќе бидат ставени во функција на унапредување на општествениот развој²⁶. Овој центар отвара можности за остварување на соработка со организации и професионалци кои веќе се занимаваат со социјалното претприемништво и на тој начин актуелизирање и приближување на социјалното претприемништво кон младите луѓе.

Ситуацијата е слична и на останатите државни универзитети. Проблематиката на социјалното претприемништво не се обработува ниту во една студиска програма додека пак бизнис претприемништво (или претприемништво и мал бизнис) е застапено на повеќе факултети. На Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип, претприемништво е вклучено во програмите на економскиот факултет и факултетот за информатика, а на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - на Економскиот факултет во Прилеп. Повикувајќи се на силабусите на предметот претприемништво, може да се увиди дека темата социјално претприемништво не е вклучена во наставата, додека останатата содржината е речиси стандардна на сите факултети.

Од анализата на курикулумите на приватните универзитети, може да се забележи тенденција на вклучување на современа материја и проблематика, особено во областите на организациските науки. За жал, само еден од седуманесетте приватни универзитети во Р. Македонија го обработува социјалното претприемништво во наставните програми – *Бизнис Академија Смишевски – БАС*. Исто како и на државните универзитетите, широко е застапена тематиката на бизнис претприемништвото, стартување на нов бизнис, менаџмент на мал бизнис и сл, но на сите останати приватни универзитети, социјалното претприемништво не се спомнува во наставните програми.

Сепак, кај приватните универзитети се забележува поголем интерес за социјалното претприемништво. Иако надвор од студиските програми (освен на БАС), социјалното

²⁴ Темите кои го опфаќа претприемништвото на економски, машински, технолошко-металуршки факултет, факултет за земјоделски науки (како агропретприемништво) и ФИНКИ при универзитетот Св.Кирил и Методиј, достапни се во силабусите на предметот, кои се јавно објавени на веб-страниците на наведените факултети.

²⁵ <http://www.eccf.ukim.edu.mk/Articles/News/409> (03.11.2015)

²⁶ <http://socialinnovation.mk/> (09.11.2015)

претприемништво пред студентите се промовира преку организирање на неформални едукативни настани. Имено, на два приватни универзитети, *Универзитетот Американ Колеџ Скопје* и *МИТ Универзитет-Скопје*, одржани се *работилници за социјално претприемништво*, во соработка со младинска организација чиј делокруг на активности опфаќа поттикнување и поддршка на младите луѓе за целосно учество во општеството преку придонес во економскиот и социјалниот развој на нивните заедници - Младински Сојуз Крушево. Охрабрувачки е бројот на студентите, и на двата универзитети, кои се вклучија активно да партиципираат во оваа работилница, што покажува дека постои интерес за социјално претприемништво. Оваа иницијатива, претставува значаен чекор во остварување на соработка помеѓу граѓанскиот сектор и образовните институции, со цел едукација, промовирање и доближување на моделот на социјалното претприемништво до младите луѓе. Особено значаен е кохезиониот пристап на образованието и невладиниот сектор кон оваа проблематика. Јакнење

на капацитетите и подигање на свеста кај младите луѓе за значењето на социјалното претприемништво за општествениот развој е возможно само со интегриран, заеднички напор на образовните институции кои имаат научно-теоретски пристап и невладините организации кои имаат практично-теренски пристап кон проблематиката.

Слабата страна на оваа иницијатива се согледува во немањето на континуитет на едукацијата за социјалното претприемништво. На равојот на социјалното претприемништво и неговата примена во општествените сфери, му претходи соодветна подготовка, едукација и развој на соодветни знаења и вештини од оваа област, што бара систематски и стратегиски пристап, како и ангажирање на соодветни предавачи на оваа тема, кои во одреден период би ги обучувале студентите за теоретските основи на социјалното претприемништво, но и би ги менторирале и поддржувале социјалните бизнис иницијативи кои би произлегле како краен резултат.

ЗАКЛУЧНИ СОЗНАНИЈА И ПРЕПОРАКИ ЗА ИДНИ АКТИВНОСТИ И ДЕЈСТВУВАЊЕ

Оваа анализа ги идентификуваше главните карактеристики (предизвици и можности) како и главните актери во сферата на социјално претприемништво во Република Македонија. Заклучните сознанија и препораки што следуваат рефлектираат една синтеза на повеќе национални извештаи, вклучително со сознанијата за можностите и пречките за развој на социјалното претприемништво на оваа анализа.

Воопшто, може да се заклучи дека концептот на социјално претприемништво во Република Македонија не е целосно разбран и препознаен не само од генералната публика, туку дури и помеѓу клучните чинители на овој сектор. Генерално социјалното претприемништво се среќава во различни правни форми во Република Македонија – здруженија, фондации и кооперативи се најчестите форми. Општата перцепција е ниската свесност за значајната улога што ја има социјалното претприемништво во социјалниот развој и економското закрепнување. Обидите за креирање на законска рамка за социјалното претприемништво се препознатливи и добредојдени, меѓутоа потребна е јака политичка волја во процесот. Всушност најголем недостаток е непостоењето на стратегија како и смислени и фокусирани чекори за развој на социјалното претприемништво во Република Македонија. Исклучително препорачливо и потребно е креирање на меѓусекторско координативно тело одговорно за координација, промоција и развој на целокупниот сектор социјално претприемништво. Постои нејасна координација или дискоординација и значен недостаток на соработка помеѓу различните чинители во овој сектор, што води кон пасивно и индиферентно опкружување, што не помага за развојот на социјалното претприемништво. Фрагментираниот наместо обединетиот пристап во развојот на овој сектор го продлабочува сегашното сфаќање на социјалното претприемништво како мултисекторски, а не единствен сектор.

Во моментов, повеќето од ограничените финансиски средства достапни за социјалното

претприемништво се обезбедени преку Европските фондови. Освен ова, многу од финансиските ресурси за развој на социјалната економија доаѓаат од интернационалните донатори како УСАИД, УНДП, Британски Совет и други. Финансиските средства обезбедени од приватниот сектор се ретки, спорадични и недоволни. Она што најмногу недостасува се иницијални средства, старт ап капитал, кредити, микрокредити и различни финансиски алатки дизајнирани за потребите и спецификите на секторот социјално претприемништво, кој често е перципиран од финансиските институции како сектор со низок приход или со висок ризик. Исто така, анализата на социјалното претприемништво во Република Македонија укажува на ниска претприемничка култура, недостаток на претприемачките вештини, особено на менаџерски и финансиски вештини. Покрај тоа, слабата соработка со бизнис секторот не придонесува кон размена на знаење и вештини.

Најважниот поттик во развојот на секторот социјално претприемништво треба да доаѓа од самиот сектор. Ревитализација на вредностите како *солидарност*, *соработка* и *доверба*, кои патем се базичните вредности за социјалното претприемништво се огромен мотив за развојот на овој сектор.

Препораки за креирање на проактивен амбиент за развој на социјалното претприемништво во Македонија:

- ♦ **ФОРМИРАЊЕ НА НАЦИОНАЛНА “ИНФРАСТРУКТУРА” ШТО ЌЕ ОВОЗМОЖИ И ПОТТИКНЕ КОМУНИКАЦИЈА И СОРАБОТКА МЕЃУ КЛУЧНИТЕ АКТЕРИ ОД СЕКТОРОТ**

Основање на меѓусекторско координативно тело или институција одговорно за координација, промоција и развој на социјалното претприемништво е високо препорачливо. Ваквиот заеднички (multistakeholder) пристап ќе обезбеди унифициран пристап и ќе ја елиминира фрагментацијата и неефикасноста на широко распространетите програми

и некоординирани активности на различни чинители од овој сектор. На овој начин ќе се овозможат услови за развивање на Стратегија за развој на социјалното претприемништво во Република Македонија како и фокусирани идни чекори. Понатаму, оваа национална инфраструктура би вклучувала: развој на електронска платформа или медиумска платформа за секторот социјално претприемништво во Република Македонија, која ќе нуди информации за организации, активности, шеми на финансирање, достапна финансиска и нефинансиска поддршка, најдобри практики, барања за партнерства; основање на некој вид на регистар или база на податоци која ќе обезбеди информации за активни организации/институции/фондации во областа.

♦ ПОДОБРУВАЊЕ НА ЗАКОНСКАТА РАМКА И ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА НА СП

Пред сè, законот треба да обезбеди јасно разбирање на социјалното претприемништво, неговите елементи и карактеристики. Особено треба истиот да ги дефинира карактеристиките по што социјалните претпријатија се разликуваат од комерцијалните претпријатија, особено нагласувајќи ја додадената вредност на овој тип на социјални претпријатија. Законската рамка треба да биде механизам за поддршка, а не ограничување на тој начин што ќе овозможи широка рамка на претприемачки активности за организациите од социјалната економија, а во исто време да ги одвои од комерцијалните бизниси. Законската рамка треба да ја адресира природата на социјалните претпријатија, наместо да пропише специфични правни и организациски форми. Треба да се нагласи дека стимулативната правна рамка (закон) за социјално претприемништво вклучува адаптација на даночните регулативи, законот за јавни набавки и регулативите за вработување, стремејќи се кон поголемо вклучување на социјалните претпријатија како важни добавувачи на добра и услуги. Понатаму, законската рамка треба да рефлектира јасно и широко сфаќање на социјалното претприемништво, како важен генератор на социјална иновација, производство и услуги на различни економски сектори, како и да се избегне ризикот од претставување на СП како алатка за вработување на ранливи групи или обезбедување на социјални услуги.

Понатаму, социјалната економија треба да биде вклучена во владината агенда како еден од приоритетите за социо-економски развој. Основна Стратегија за развој на социјалното претприемништво би била база за развој на кохерентни политики и мерки за поддршка, и уште поважно, овие мерки треба да бидат придружувани со буџетски планирања и цврста обврска за нивна имплементација.

♦ ПРЕПОРАКИ ЗА ЕКОНОМСКИТЕ АСПЕКТИ НА ПРЕДЛОГ ЗАКОНОТ ЗА СОЦИЈАЛНО ПРЕТПРИЕМНИШТВО

- Идентификуваната група невработени корисници би требало да се модифицира. Сите невработени лица, без разлика на нивната возраст и колкав е периодот на невработеност, да имаат можност да бидат дел од социјални претпријатија;
- Групата на корисници може да се дополни со лица кои се ранливи, а не неопходно се невработени, како лица со минимални месечни примања под линијата на сиромаштија;
- Да се зајакнат критериумите за дистинкција на непрофитни организации од социјални претпријатија и критериуми за оневозможување нелојална конкуренција на постоечките претпријатија. Еден критериум би бил најголем дел од изворите на финансирање да доаѓаат од основната дејност на социјалното претпријатие (најмалку 75%);
- Да се регулира ангажманот на лицата во социјалните претпријатија. Секогаш трудот на лицата ангажирани во социјалните претпријатија да биде платен и регулиран со соодветен договор.

♦ ПОДОБРУВАЊЕ НА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊА ПРЕКУ:

- Основање на регуларни механизми за трансфер на знаења на национално ниво, како мрежи, студиски посети, награди, конференции, стипендии, обуки;
- Организација на интерсекторски национални настани вклучувајќи ги клучните актери од носителите на одлуки, бизнис секторот, граѓанскиот и академскиот сектор, со цел трансфер на знаења и зајакнување на капацитетите за социјално претприемништво;
- Промоција на добри практики, иницијативи и споделување на добри модели на партнерства.

♦ **РАЗВОЈ НА ФИНАНСИСКА СТИМУЛАЦИЈА И МЕХАНИЗМИ ЗА ПОДДРШКА**

- развојот на оддржлива финансиска рамка треба да обезбеди оддржливи можности за финансирање на социјалните претпријатија и развој на систематски и јавни стимулации како и јавно-приватни механизми за развој на нови социјални претпријатија. Оваа рамка би вклучувала старт ап грантови и мали кредитни шеми што би понудила финансиски механизми за зајакнување на економските активности на социјалните претпријатија;
- други механизми за поддршка што би требало да се обезбедат се даночни олеснувања или ослободувања за специфични типови на организации/претпријатија и активности;
- јавните набавки мора/треба да ги вклучат социјалните претпријатија и да им се обезбеди привилегиран пристап до јавните договори/набавки поради дополнителната вредност која овие претпријатија ја обезбедуваат;
- Носителите на одлуки треба да поттикнат пристап до финансиски ресурси за социјалните претпријатија преку развој на специфични фондови за истите, како и поддршка на развој на етички банки, crowd funding иницијативи и инкубатори.

♦ **ПРОАКТИВНА УЛОГА НА БИЗНИС ЗАЕДНИЦАТА**

- Пренесување на добри примери и практики од бизнисот, кои можат да се употребат во социјални цели;
- Основање на социјални бизниси/претпријатија во рамки и во функција на веќе постоечките бизниси;
- Користење на социјалните претпријатија како outsourcing кога има можност и потреба за истото;
- Организирање на семинари, обуки и работилници од страна на претставниците на бизнис заедницата за пренесување на: вештини и компетенции потребни за започнување и водење на бизнисот, бизнис алатки и техники за (стратешко) планирање и предвидување.

♦ **ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ОБРАЗОВНИТЕ КАПАЦИТЕТИ ЗА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО ПРЕКУ:**

- Објавување на стручна литература од областа на социјалното претприемништво, и тоа соодветно прилагодена за основно и средно образование;
- Примена на методот *Дизајнерско размислување* (Design thinking) во изведување на наставата поврзана со социјалното претприемништво во средните училишта;
- Академски истражувања во областа на социјалното претприемништво и поставување на научна основа за изучување на социјалното претприемништво;
- Вклучување на социјалното претприемништво во редовните студиски програми;
- Организирање на неформални едукативни настани за социјално претприемништво;
- Организирање на дискусии, трибини, дебати, конференции, симпозиуми и други јавни настани на тема социјално претприемништво;
- Организирање на креативни работилници за социјално претприемништво;
- Издавање на стручна литература од областа на социјалното претприемништво – книги, списанија, весници и сл;
- Основање на Лаборатории/Центри за социјално претприемништво во рамките на високо образовни институции што ќе овозможи директно поттикнување на студентите да креираат социјалните бизнис идеи, при што ќе имаат менторска поддршка од страна на академскиот кадар на универзитетите;
- Вклучување на Кариерните центри во промоција на социјалното претприемништво како начин за самовработување.

♦ **ПОДДРШКА НА ЕФЕКТИВНО ЗАСТАПУВАЊЕ/ПРОМОЦИЈА ЗА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО**

Потребни се повеќе напори во зголемување на свеста и разбирањето, особено помеѓу носителите на одлуки, за колку социјалното претприемништво може да има значајна улога во економското закрепнување, а сепак базирано на општествените одговорности како

интегрирани принципи. Поголема видливост и свесност може да се постигне преку различни активности како:

- Промоција на добри практики на социјално претприемништво како и примери од ефикасна поддршка на СП;
- Основање на годишни награди за социјална економија или социјално претприемништво;
- Иницирање на медиа канали и платформи на социјалните медиуми за СП;
- Развој на партнерства со медиуми и образовни институции за промоција на СП.

■ КОНСУЛТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Bagnoli, L., & Megali, C. (2009). Measuring performance in social enterprises. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*.
- Center for Institutional Development and Euclid Network (2011) Handbook Sustainable Strategies for Social Enterprises and Non-forProfit organisations in Macedonia
- Dees, J. G. (1998). The meaning of social entrepreneurship.
- Defourny, J., Borzaga, C., & Defourny, J. (2001). *From third sector to social enterprise* (pp. 17-18). London: Routledge.
- Државен завод за статистика на Република Македонија (2015). Активно население во Република Македонија, Резултати од Анкетата за работната сила, II тримесечје за 2015 година <http://www.stat.gov.mk/pdf/2015/2.1.15.29.pdf>
- George, G., & Bock, A. J. (2011). The business model in practice and its implications for entrepreneurship research. *Entrepreneurship theory and practice*, 35(1), 83-111.
- Guclu, A., Dees, J. G., & Anderson, B. B. (2002). The process of social entrepreneurship: Creating opportunities worthy of serious pursuit. *Center for the advancement of Social Entrepreneurship*, 1-15.
- Лаекен индикатори за сиромаштија (2015). Државен завод за статистика на Република Македонија. <http://www.stat.gov.mk/PrikaziSooptenie.aspx?rbtxt=115>
- Manimala, M. J., & Mitra, J. (2008). Higher education's role in entrepreneurship and economic development. *Local Economic and Employment Development (LEED)*, 45-64.
- Martin, R. L., & Osberg, S. (2007). Social entrepreneurship: The case for definition. *Stanford social innovation review*, 5(2), 28-39.
- Наставна програма за иновации и претприемништво, Биро за развој на образование
- Nicholls, A. (Ed.). (2006). *Social entrepreneurship: New models of sustainable social change*. Oxford University Press.
- Petreski, B. and Petreska, D. (2015) The case study of "Krushevo women" as a model of social entrepreneurship. *Finance Think*, Working paper. http://www.financethink.mk/wp-content/uploads/2013/01/Policy-study_Krushevo.pdf
- Ridley-Duff, R. (2008). Social enterprise as a socially rational business. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 14(5), 291-312.
- Seelos, C., & Mair, J. (2005). Social entrepreneurship: Creating new business models to serve the poor. *Business horizons*, 48(3), 241-246.
- Службен весник на РМ, бр. 54/02 од 4.07.2002 год.
- Weerawardena, J., & Mort, G. S. (2006). Investigating social entrepreneurship: A multidimensional model. *Journal of world business*, 41(1), 21-35.
- <https://webgate.ec.europa.eu/socialinnovationeurope/en/social-innovation-former-yougoslav-republic-macedonia>
- <http://zipinstitute.mk/wp-content/uploads/2012/09/PUBLICATION-3-Social-Business-in-Macedonia.pdf>
- <http://socialbiz.eu/european-examples/>
- <http://www.eccf.ukim.edu.mk/>
- <http://www.mf.ukim.edu.mk/>
- <http://www.finki.ukim.mk/mk/home>
- <http://www.tmf.ukim.edu.mk/>
- <http://www.isppi.ukim.edu.mk/default.aspx?lng=mk>
- <http://www.ek-inst.ukim.edu.mk/>
- <http://www.fznh.ukim.edu.mk/>
- <http://www.uacs.edu.mk/>
- <http://www.mit.edu.mk/>
- <http://www.eurm.edu.mk/>
- <http://www.uklo.edu.mk/>
- <http://www.bas.edu.mk/>
- <http://msu.edu.mk/>
- <http://msu.edu.mk/>
- <http://www.esra.com.mk/>
- <http://ibu.edu.mk/>
- <http://www.fon.edu.mk/?ln=mk>
- <http://dobrazemja.org/задруги-во-македонија/> (13.11.2015)

- http://fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/public/uploads/files/00programinovi/Prilog_br__4_studiska_rograma_-_soc_rab_i_soc_pol.pdf (04.11.2015)
- <http://muhammadyunus.org/> (13.11.2015)
- <http://socialimpactaward.mk/> (13.11.2015)
- <http://socialimpactaward.mk/2015/06/02/dodelena-nagrada-za-socijalno-pretpriemnistvo-2015/> (13.11.2015)
- <http://socialinnovation.mk/> (09.11.2015)
- http://www.apprm.gov.mk/webdata/Dokumenti/APPRM_Godisen_Izvestaj_2014.pdf (07.11.2015)
- <http://www.eccf.ukim.edu.mk/Articles/News/409> (03.11.2015)
- <http://www.ffrm.org.mk/jdownloads/broshuri/kooperativi/priracnikkooperativimk.pdf> (13.11.2015)
- <http://www.ffrm.org.mk/jdownloads/broshuri/kooperativi/priracnikkooperativimk.pdf> (13.11.2015)
- <http://www.isppi.ukim.edu.mk/struktura.aspx?id=27&lng=mk> (10.11.2015)
- <http://www.mon.gov.mk/index.php/2014-07-23-14-03-24/vesti-i-nastani/834-2015-10-29-13-47-09> (05.11.2015)
- <http://bro.gov.mk/> (07.11.2015)
- <http://www.mon.gov.mk/index.php/dokumenti/akreditacii> (07.11.2015)
- <http://www.moznosti.com.mk/misija.nspix> (13.11.2015)
- <http://www.moznosti.com.mk/profil.nspix> (13.11.2015)
- <http://www.pakomak.com.mk/PakomakSite/mk-zanas.html> (13.11.2015)
- <http://www.pakomak.com.mk/PakomakSite/mk-zanas.html#2> (13.11.2015)
- <http://www.pakomak.com.mk/PakomakSite/mk-zanas.html#3> (13.11.2015)
- http://www.sparkasse.mk/nastani-ns_article-dodelena-nagrada-za-socijalno-pretpriemnistvo1.nspix (13.11.2015)
- <http://www.ukim.edu.mk/> (07.11.2015)
- <http://www.yunussb.com/> (13.11.2015)
- <http://www.zzvegefresh.com/за-нас.htm> (13.11.2015)

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG
Office Skopje, Macedonia
"Kosturski heroj" br. 38
(Impeksel office building, floor II)
1000 Skopje, MK

T +389 2 3093181
F +389 2 3093180

www.fes.org.mk
contact@fes.org.mk